

O‘SMIRLIK YOSHIDAGI BOLALARDA KREATIVLIK RIVOJLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Abdullayeva Shaxnoza Sherzodbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti “Ijtimoiy – guamnitar fanlar va san’at” fakulteti “Musiqqa ta’lim” yo‘nalishi 1 – bosqich talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada o‘smirlik yoshidagi bolalarda kreativlik rivojlanishining psixologik xususiyatlari o‘rganiladi. O‘smirlik davri inson hayotining muhim bosqichlaridan biri bo‘lib, bu bosqichda ijodiy fikrlash va yangilikka intilish shakllanishi tezlashadi. Tadqiqotda kreativlik rivojlanishiga ta’sir qiluvchi omillar – ijtimoiy muhit, oila, ta’lim jarayoni va shaxsiy xususiyatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘smirlik davridagi psixologik jarayonlar, jumladan, o‘z-o‘zini anglash va motivatsiya ijodkorlikka qanday ta’sir ko‘rsatishi yoritib beriladi. Maqola ushbu yosh guruhida ijodiy salohiyatni rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalarni ham o‘z ichiga oladi.*

Kalit so‘zlar: *o‘smirlik davri, kreativlik, psixologik xususiyatlar, ijodiy fikrlash, shaxsiy rivojlanish, ta’lim, tarbiya, motivatsiya, ijtimoiy omillar*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются психологические особенности развития творческих способностей детей подросткового возраста. Подростковый возраст – один из важнейших этапов жизни человека, и на этом этапе ускоряется формирование творческого мышления и стремления к инновациям. В исследовании анализируются факторы, влияющие на развитие творчества – социальное окружение, семья, образовательный процесс и личностные особенности. А также, как психологические процессы в подростковом возрасте, в том числе самосознание и мотивация, влияют на творчество. В статье также приведены рекомендации по развитию творческого потенциала в этой возрастной группе.*

Ключевые слова: подростковый возраст, креативность, психологические особенности, творческое мышление, развитие личности, образование, обучение, мотивация, социальные факторы.

Annotation: *This article examines the psychological characteristics of the development of creativity in adolescent children. Adolescence is one of the most important stages of a person's life, and at this stage, the formation of creative thinking and striving for innovation accelerates. The research analyzes the factors influencing the development of creativity - social environment, family, educational process and personal characteristics. Also, how psychological processes in adolescence, including self-awareness and motivation, influence creativity. The article also includes recommendations for the development of creative potential in this age group.*

Key words: *adolescence, creativity, psychological characteristics, creative thinking, personal development, education, training, motivation, social factors*

O‘smirlik davri – bu insonning biologik, psixologik va ijtimoiy rivojlanishidagi muhim bosqich bo‘lib, u bolalikdan kattalik sari o‘tish jarayonini ifodalaydi. Ushbu davrda shaxsning jismoniy, hissiy va intellektual o‘sishi tezlashadi, shaxsiy xususiyatlari va ijtimoiy roli shakllanadi. O‘smirlik davri odatda 10 yoshdan 19 yoshgacha bo‘lgan bolalarni o‘z ichiga oladi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ta’rifiga ko‘ra, bu bosqich ikki asosiy qismga bo‘linadi:

Erta o‘smirlik (10-14 yosh): Bu davrda jismoniy o‘zgarishlar, jumladan, jinsiy yetilish jarayoni boshlanadi. O‘smirlarning o‘ziga bo‘lgan e’tibori ortadi, ularda o‘z-o‘zini anglash va mustaqil qarorlar qabul qilishga intilish paydo bo‘ladi.

Kech o‘smirlik (15-19 yosh): Bu bosqichda shaxsning ijtimoiy roli va shaxsiy qadriyatlari shakllanadi. O‘smirlar kattalar hayotiga qadam qo‘yishga tayyorlanib, o‘z mustaqilligini yanada faolroq ifoda eta boshlashadi.¹

¹ <http://www.ziyonet.uz>

O‘smirlik davri inson hayotining murakkab va o‘ziga xos bosqichidir. Ushbu yoshda shaxsiy o‘zgarishlar, mustaqillikni qidirish va o‘zini anglash jarayonlari intensiv ravishda kechadi. Bunday o‘zgarishlar ijodiy fikrlash rivojlanishi uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ushbu bosqichning psixologik xususiyatlari kreativlik rivojlanishiga qanday ta’sir qilishi haqida quyida batafsil yoritiladi. Birinchidan, o‘smirlik davrida o‘z-o‘zini anglash jarayoni kuchayadi. Bolalar o‘z shaxsiyati va imkoniyatlarini anglashga intiladilar, bu esa ijodiy qobiliyatlar rivojlanishining muhim asosi hisoblanadi. Ushbu jarayon davomida o‘smirlar o‘zlarini atrof-muhitdagi boshqa shaxslar bilan solishtiradi, shaxsiy maqsadlar va qiziqishlarni aniqlashga harakat qiladi. Shu sababli, ularga o‘z fikrlarini ochiq bildirish va yangi narsalarni sinab ko‘rish uchun imkoniyat yaratib berish muhimdir. Ikkinchidan, o‘smirlarning hissiy dunyosi juda o‘zgaruvchan bo‘lib, bu ijodkorlikka ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu yoshda bolalar hissiyotlarini ifodalashga ehtiyoj sezadilar, va bu ehtiyoj ijodiy faoliyat orqali amalga oshirilishi mumkin. Masalan, o‘smirlar o‘z his-tuyg‘ularini musiqa, chizmachilik, yozuv yoki boshqa badiiy faoliyat orqali ifoda etishga harakat qilishadi. Hissiy barqarorlikni ta’minlash ijodkorlikni rivojlantirish uchun muhim shartlardan biridir. Kreativlik – bu faqat yangi narsalarni yaratish qobiliyati emas, balki mavjud bilimlar asosida yangilik kashf etish, muammolarga original yechim topish va qiziqish doiralarini kengaytirishdir. Ayniqsa, o‘smirlik davri bu qobiliyatlarni rivojlantirish uchun eng maqbul davr hisoblanadi. O‘smirlar hayotida jismoniy va ruhiy o‘zgarishlar o‘rtasidagi uyg‘unlik juda muhim. Gormonal o‘zgarishlar va tanadagi boshqa fiziologik jarayonlar hissiyotlarning kuchayishi va o‘zgaruvchanligiga olib keladi. Bu o‘z navbatida, kreativlik rivojlanishiga ta’sir qiladi. Emotsional o‘zgaruvchanlik ko‘pincha ijodkorlik bilan bog‘liq yangi g‘oyalar paydo bo‘lishiga olib keladi. Masalan, o‘smirlar o‘z his-tuyg‘ularini san’at, yozuv, musiqa yoki boshqa ijodiy faoliyatlar orqali ifoda etishga harakat qilishadi.²

² Karimova, L. A. (2006). Bolalar va o‘smirlar psixologiyasi. Toshkent

O‘smirlik davridagi yana bir muhim jarayon – o‘z-o‘zini anglashdir. Bolalar ushbu davrda jamiyatdagi o‘rnini tushunishga harakat qiladi, o‘z fikrlari va qadriyatlarini shakllantiradi. O‘zini anglash jarayoni yangi qiziqishlar va imkoniyatlarni sinash bilan bog‘liq bo‘lib, ijodkorlikni rivojlantirish uchun asosiy motivatsion kuch bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, o‘z-o‘zini anglash jarayoni ko‘pincha qiyinchilik va ziddiyatlar bilan birga keladi. Masalan, o‘smirlar atrof-muhitning ta’siri va ichki istaklar o‘rtasidagi muvozanatni saqlashda qiynalishi mumkin. Bu jarayonda ijodkorlik muammolarni yechishda samarali vosita sifatida ko‘riladi. Ta’lim jarayoni ham o‘smirlik davrida kreativlik rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Maktabda o‘rgatiladigan an’anaviy darslar ko‘pincha ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun yetarli emas. Shu sababli, pedagoglar o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rag‘batlantiradigan muhit yaratishlari muhim. Masalan, muammolarga noan’anaviy yondashuvni talab qiladigan topshiriqlar, loyiha ishlari yoki guruhli muhokamalar o‘smirlarning ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishi mumkin. O‘quv jarayonida o‘smirlarni mustaqil fikrlashga o‘rgatish, ularning qiziqishlari va tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash muhimdir. Ijtimoiy muhit ham kreativlik rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Oila, do‘stlar va jamiyatning boshqa a’zolari o‘smirlarning ijodiy qobiliyatlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Agar o‘smirning g‘oyalari qo‘llab-quvvatlansa va qadrlansa, bu ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va ijodiy faoliyatga bo‘lgan qiziqishni kuchaytiradi. Aksincha, tanqid va cheklovlar ijodiy qobiliyatlarning susayishiga olib kelishi mumkin. Oila muhitida o‘smirlarning yangi g‘oyalari rag‘batlantirish va ularga erkin ijod qilish imkoniyatini berish muhimdir. Kreativlikni rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalar ham katta o‘rin tutadi. Bugungi kunda raqamli platformalar, masalan, onlayn kurslar, grafik dizayn dasturlari va boshqa vositalar o‘smirlarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, texnologiyadan me’yorda foydalanish muhim, chunki haddan tashqari ko‘p vaqtni onlayn o‘tkazish o‘smirlarning ijodkorlik darajasini pasaytirishi mumkin. Shaxsiy qiziqishlar va motivatsiya ijodkorlikning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi.

O‘smirlik davridagi bolalar ko‘pincha turli sohalarga qiziqishadi va yangi narsalarni o‘rganishga intilishadi. Masalan, kimdir musiqa chalishni, boshqasi esa yozuv yoki chizmachilikni o‘rganishni istashi mumkin. Bu jarayonni qo‘llab-quvvatlash uchun o‘smirlarning qiziqishlariga mos keladigan muhit yaratish va ularga o‘z imkoniyatlarini sinash uchun erkinlik berish zarur. O‘smirlik davridagi kreativlikni rivojlantirish uchun stressni boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirish ham muhim. Ushbu davrda bolalar ko‘pincha akademik bosim, ijtimoiy talablar yoki o‘z-o‘zidan kelib chiqadigan hissiy yuklamalar bilan duch kelishadi. Stress darajasini pasaytirish ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Masalan, meditatsiya, sport yoki sevimli mashg‘ulotlar bilan shug‘ullanish stressni kamaytirishda samarali vosita bo‘lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, o‘smirlik davrida kreativlik rivojlanishi ko‘plab omillarga bog‘liq. Ijtimoiy muhit, ta‘lim tizimi, shaxsiy motivatsiya va hissiy muvozanat ushbu jarayonning muhim qismlaridir. Bu yosh guruhidagi bolalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun ularga qo‘llab-quvvatlovchi va rag‘batlantiruvchi muhit yaratish zarur. Shu bilan birga, pedagoglar va ota-onalar bolalarning ijodiy qobiliyatlarini tan olish va rivojlantirishda faol rol o‘ynashi kerak. Faqatgina shunday yondashuv orqali o‘smirlarning ijodiy salohiyatini to‘liq amalga oshirishga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. 1. Karimova, L. A. (2006). Bolalar va o‘smirlar psixologiyasi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
2. Nishonova, S. A. (2014). Yosh psixologiyasi. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
3. To‘xtasinov, S. H. (2012). Ta‘lim psixologiyasi. Toshkent: Universitet nashriyoti.
4. Ergashev, I. I. (2008). Shaxs psixologiyasi. Toshkent: Ma‘naviyat nashriyoti.
5. Musurmonova, O. M. (2015). O‘quvchilar kreativligini rivojlantirish metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.